

คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา รากฐานสำคัญสู่ความร่วมมือที่ยั่งยืนของชุมชน

The Ethics and Morality of School Administrators: A Cornerstone for Sustainable Cooperation in Rural Communities

สมัชญ์ เพ็ชรดวง

Samuch Phetduang

ศรุติพงศ์ ภูวชรรณนที

Saruthipong Bhuwatvaranon

มจลินทร์ ผลกล้า

Mudchalin Pholkla

หลักสูตรบริหารการศึกษาศาสตรมหาวิทาลัยราชภัฏสงขลา

E-mail: smuchphet@gmail.com

Received: 1 Novembber 2025; Revised: 31 December 2025; Accepted: 31 December 2025

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา: รากฐานสำคัญสู่ความร่วมมือที่ยั่งยืนของชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อการสร้างความร่วมมือที่ยั่งยืนกับชุมชน โดยเฉพาะในบริบทพื้นที่ชนบท ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการสังเคราะห์นำไปสู่การค้นพบองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของโมเดลความสัมพันธ์เชิงบูรณาการ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคุณธรรมจริยธรรมที่ยังคงรากลึกในตัวผู้บริหาร เช่น ความซื่อสัตย์สุจริตและความรับผิดชอบ เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ก่อให้เกิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม และนำไปสู่การสร้างความไว้วางใจ อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดในการยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนจากการเป็นผู้รับการสนับสนุนไปสู่การเป็นหุ้นส่วนที่แท้จริง และส่งเสริมความร่วมมือของชุมชนเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาและชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : คุณธรรมจริยธรรม, การบริหารสถานศึกษา, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

The article titled Moral and Ethical Leadership of School Administrators: A Fundamental Foundation for Sustainable Community Collaboration aims to analyze the roles and significance of moral and ethical leadership of school administrators as a fundamental factor influencing the development of sustainable collaboration with communities, particularly in rural contexts. The analysis is based on a synthesis of relevant concepts, theories, and research studies.

The synthesis led to the discovery of new knowledge in the form of an integrated relational model, which illustrates that deeply rooted moral and ethical values within school administrators—such as integrity and responsibility—serve as key driving forces that foster ethical leadership behaviors. These behaviors contribute to the development of trust, which is the most essential condition for elevating the relationship between schools and communities from a support-based relationship to a genuine partnership. This transformation ultimately leads to deeper community collaboration toward shared goals of sustainably improving both educational quality and community development.

Keywords: Ethics and Morality, School Administration, Community Participatio

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไว้ อย่างชัดเจน โดยใน หมวดที่ 4 มาตรา 29 ระบุให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ รวมถึงสถาบันทาง สังคมอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทในการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการจัดการศึกษา ทั้งในด้านการเป็นผู้จัด การ สนับสนุน การบริหารทรัพยากร ตลอดจนการร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความ จำเป็นและความเหมาะสมกฎหมายฉบับนี้จึงแสดงถึงการส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ สถานศึกษา บุคคล ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานรัฐ เอกชน และองค์กรอื่น ๆ มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ดังนั้น การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการบริหาร สถานศึกษาอย่างมีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การศึกษาถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคม ประเทศชาติ และประชาคมโลกในทุกด้าน โดยมี เป้าหมายสูงสุดคือการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และ

คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในยุคปัจจุบันที่สังคมขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ภายใต้บริบทของ"Thailand 4.0" (ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี) การศึกษาจึงต้องมุ่งเน้นการเตรียมพร้อมเยาวชนให้เป็น "คนดี คนเก่ง มีสุข" ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ (หนึ่งฤทัย มั่นคง, 2562)

ที่ผ่านมาการปฏิรูปการศึกษาของไทยในทศวรรษแรกพบว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการบริหารการศึกษาที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจการศึกษาไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในลักษณะของการบริหารการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน (School Based Management: SBM) ซึ่งพบว่าทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สำหรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองนี้ได้กำหนดเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ คือ 1) คุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ 2) การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ที่ทั่วถึงและมีคุณภาพ และ 3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา จากความท้าทายของเป้าหมายดังกล่าวโดยเฉพาะเป้าหมายที่ 3 นั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ระบบการศึกษาไทยต้องหันมาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ผ่านแนวคิด การบริหารการศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐาน (สุกัญญา แซ่มซ้อย, 2555)

การบริหารจัดการศึกษาในรูปแบบนี้เป็นการ คืนอำนาจการบริหารจัดการสถานศึกษาจากรัฐให้แก่ชุมชน โดยบูรณาการฐานทรัพยากรของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายทางสังคม ระบบความรู้ ระบบคุณค่า และความเชื่อของชุมชน เพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนได้รับการระบุไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งเน้นย้ำถึงความสำคัญของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนการจัดการศึกษา (หนึ่งฤทัย มั่นคง, 2562)

ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนแนวคิดนี้ เปรียบเสมือนแม่ทัพหน้าของการจัดการศึกษาความสำเร็จขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ วิสัยทัศน์ และทักษะของผู้บริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำแบบร่วมแรงร่วมใจ (Collaborative Leadership) ที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็น ร่วมแบ่งปันวิสัยทัศน์ และสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม งานวิจัยหลายชิ้นยืนยันว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา เช่น บุคลิกภาพ สติปัญญา ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน ลักษณะทางสังคม และความสามารถในการตัดสินใจ มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ในสถานศึกษา (สิทธิชัย พลายแดง, 2557)

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารสถานศึกษานั้นมีหลากหลายมิติ ได้แก่ 1) ต่อนักเรียน: ช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น มีทัศนคติเชิงบวก ลดปัญหาพฤติกรรม และเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อ 2) ต่อสถานศึกษา: เกิดการพัฒนา ปรับปรุงบรรยากาศ ส่งเสริมแหล่งทรัพยากร การระดม

ทรัพยากรเพื่อการศึกษาทั้งบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ธรรมชาติ และเทคโนโลยี 3) ต่อชุมชน: พัฒนาทักษะและความรู้แก่ผู้ปกครองและชุมชน เสริมสร้างศักยภาพ และเกิดการพัฒนาชุมชนโดยรวม 4) การสร้างชุมชนการเรียนรู้: ที่เข้มแข็ง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันทรัพยากร และพัฒนาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 5) ความโปร่งใสและความรับผิดชอบ: ในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงาน

ในยุค Thailand 4.0 "การบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการและบุคลากร โดยยึดหลัก "4M" (Man, Money, Materials, Management) และสร้าง "วัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล" ที่เน้นความโปร่งใส การแบ่งปัน การทำงานร่วมกัน การใช้ข้อมูลขับเคลื่อน และความคล่องตัว เพื่อให้สถานศึกษาก้าวทันโลกแห่งนวัตกรรมและสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน ดังนั้น การส่งเสริมและสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาจึงเป็นความท้าทายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพต่อไป (หนึ่งฤทัย มั่นคง, 2562) ดังนั้นผู้เขียนจึงสนใจศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา รากฐานสำคัญสู่ความร่วมมือที่ยั่งยืนของชุมชน

ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเสาหลักที่ค้ำจุนโครงสร้างทางสังคมและเป็นหัวใจของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ แนวคิดทั้งสองนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในบริบทของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากการถูกระบุให้เป็นเป้าหมายหลักในแผนพัฒนาระดับชาติและกฎหมายด้านการศึกษา เพื่อมุ่งสร้างพลเมืองที่สมบูรณ์และสังคมที่สันติสุข การทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมและพัฒนาได้อย่างตรงจุด เป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาไทย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม คือการพัฒนาคนไทยให้เป็น "มนุษย์ที่สมบูรณ์" ซึ่งมีความหมายครอบคลุมมากกว่าความเก่งกาจทางวิชาการ แต่ยังรวมถึงความสมบูรณ์พร้อมทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และที่สำคัญคือ คุณธรรม โดยบุคคลผู้นั้นจะต้องมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข แนวคิดนี้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ยึด "คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา" ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาให้มีคุณภาพพร้อมกันทั้งด้านคุณธรรมและความรู้ ในยุคสมัยใหม่ที่มุ่งสู่ Thailand 4.0 เป้าหมายการสร้างเยาวชนให้เป็น "คนดี คนเก่ง มีสุข" ได้ตอกย้ำว่าคุณธรรมจริยธรรมคือรากฐานที่ขาดไม่ได้ของการเป็น "คนดี" (หนึ่งฤทัย มั่นคง และคณะ, 2562)

คุณธรรม คือรากฐานแห่งความดีงามภายในจิตใจ คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ก่อตัวและดำรงอยู่ภายในจิตใจของบุคคล เปรียบเสมือนรากแก้วของต้นไม้แห่งความดี ให้นิยามว่าเป็น "สภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม" คุณธรรมจึงเป็นเรื่องของความคิด ความปรารถนา และความตั้งใจดี เป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ในทางสังคมศาสตร์และจิตวิทยาอาจเทียบเคียงได้กับคำว่า "Merit" ในภาษาอังกฤษ ซึ่งหมายถึงอุดมคติในใจของบุคคล คุณธรรมคือสภาวะที่เกิด

จากจิตและเป็นฐานของความเป็นปียมิตร คุณธรรมจึงเป็นนามธรรมที่สะท้อนผ่านมโนธรรมสำนึกและความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีที่อยู่ภายในตัวตนของแต่ละบุคคล

จริยธรรม คือกรอบแห่งการประพฤติปฏิบัติที่แสดงออกภายนอก จริยธรรม คือ ภาวะปฏิบัติของคุณธรรม เป็นการแสดงออกซึ่งคุณงามความดีภายในให้ปรากฏเป็นรูปธรรมผ่านการกระทำ คำพูด และการตัดสินใจ คือ "ธรรมคือความประพฤติ" หรือหลักการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับความหมายตามพจนานุกรมที่ระบุว่า เป็น "ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ" หรือ "กฎศีลธรรม" และยังเป็นคำที่ใช้แปลคำว่า "Ethics" ในภาษาอังกฤษด้วย) สรุปความเชื่อมโยงนี้ว่า จริยธรรมคือ "การแสดงออกทางพฤติกรรมที่สะท้อนคุณธรรมภายในจิตใจ" ดังนั้น จริยธรรมจึงเป็นระบบการทำความดีและละเว้นความชั่ว ที่สังคมรับรู้ได้ และมักถูกกำหนดเป็นบรรทัดฐานหรือจรรยาบรรณวิชาชีพ

องค์ประกอบและคุณลักษณะเชิงประจักษ์ในบริบทต่างๆ

คุณธรรมจริยธรรมจะถูกแสดงออกผ่านคุณลักษณะที่หลากหลาย ซึ่งจะถูกเน้นย้ำแตกต่างกันไปตามบทบาทและบริบททางสังคม ดังนี้

- ในบริบทการศึกษาแห่งชาติ: คุณลักษณะของ "คนดี" ที่พึงประสงค์ประกอบด้วย การมีวินัย, ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม, ความซื่อสัตย์, ความเสียสละ, การยึดมั่นในหลักธรรมและกฎหมาย, การเคารพสิทธิผู้อื่น, และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

- ในบริบทการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์: การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมุ่งสร้างบัณฑิตพยาบาลที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี, มีความเมตตา, มีวินัย และรอบรู้ โดยองค์ประกอบที่ใช้วัดผลมักประกอบด้วย 6 ด้านหลัก ได้แก่ ความมีวินัยในตนเอง, ความซื่อสัตย์, ความเสียสละ, ความอดทน, ความยุติธรรม และความรับผิดชอบต่อ

- ในบริบทอาชีวศึกษา: งานวิจัยพบว่าคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนอาชีวศึกษา ได้แก่ ความมีวินัย, ความซื่อสัตย์, ความรับผิดชอบต่อ, ความสามัคคี, ความตั้งใจ และความประหยัด

- ในบริบทผู้บริหารสถานศึกษา: คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารถูกจำแนกออกเป็น 4 ด้านหลัก คือ ด้านตนเอง, ด้านสังคม, ด้านเพื่อนร่วมงาน, และด้านองค์กร ซึ่งสะท้อนความรับผิดชอบต่อที่ครอบคลุมในทุกมิติ

- ในบริบทปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: บุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรมจะสามารถสร้าง "ภูมิคุ้มกันในตัวเอง" ได้ โดยมีคุณลักษณะเด่นคือ ความซื่อสัตย์สุจริต, ความอดทน, และความขยันหมั่นเพียร ซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่สมดุลและมีความสุขอย่างยั่งยืน

จากการสังเคราะห์ข้อมูลและนิยามต่างๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้เขียนสามารถสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับธรรมชาติของคุณธรรมจริยธรรมได้ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรมมีธรรมชาติเป็น "ทวิภาวะ" ที่ต้องอยู่คู่กัน กล่าวคือ คุณธรรมเป็นสภาวะภายใน (Internal State) ที่เป็นนามธรรม อยู่ในระดับความคิด จิตใจ และมโนธรรมสำนึก ในขณะที่จริยธรรม

เป็นพฤติกรรมภายนอก (External Behavior) ที่เป็นรูปธรรม แสดงออกผ่านการกระทำ คำพูด และการตัดสินใจ ทั้งสองสิ่งนี้ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างสมบูรณ์ คุณธรรมที่ปราศจากการแสดงออกทางจริยธรรมก็เป็นเพียงอุดมคติที่เลื่อนลอย ในทางกลับกัน จริยธรรมที่ปราศจากฐานคิดของคุณธรรมก็อาจเป็นเพียงการกระทำตามกฎหมายเกณฑ์อย่างผิวเผินโดยไร้ซึ่งความเข้าใจอย่างแท้จริง

2. แม้บริบทจะหลากหลาย แต่มี "แกนกลาง" ของคุณค่าที่เหมือนกัน จากการพิจารณาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในบริบทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทั่วไป การพยาบาล อาชีวศึกษา หรือแม้แต่วิทยาลัย จะพบว่ามีคุณธรรมที่เป็นแกนกลางร่วมกัน (Universal Core Values) ปรากฏอยู่เสมอ ได้แก่ ความซื่อสัตย์, ความมีวินัย, และความรับผิดชอบ คุณธรรมทั้งสามประการนี้จึงอาจถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการสร้างบุคคลที่มีคุณภาพตามมาตรฐานของสังคมไทย

3. คุณธรรมจริยธรรมเป็น "เครื่องมือ" เพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน จากมุมมองของภาครัฐและแผนพัฒนาชาติ คุณธรรมจริยธรรมไม่ได้ถูกมองเป็นเพียงหลักการทางศาสนาหรือปรัชญาเท่านั้น แต่ถูกกำหนดให้เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่มีเป้าหมายชัดเจน คือเพื่อสร้าง "มนุษย์ที่สมบูรณ์" และ "คนดี" ของสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติที่มั่นคงและประชาชนที่มีความสุข คุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นรากฐานที่นำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมทั้งในระดับบุคคลและระดับชาติ

ดังนั้น การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่าง "ภายในสู่ภายนอก" โดยเริ่มจากการปลูกฝังคุณธรรมให้หยั่งรากลึกในจิตใจ เพื่อให้คุณธรรมนั้นได้แบ่งบานออกมาเป็นจริยธรรมหรือความประพฤติที่ดีงามในทุกมิติของชีวิตได้อย่างเป็นธรรมชาติและยั่งยืน

ความหมายของความร่วมมือชุมชน

ในบริบทของการศึกษา ความร่วมมือของชุมชนมีความหมายที่ลึกซึ้งมากกว่าแค่การให้ความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนทางการเงิน แต่หมายถึงกระบวนการที่ชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ไปจนถึงการร่วมรับผิดชอบและประเมินผล เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักวิชาการได้ให้คำนิยามที่สอดคล้องกัน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา คือ การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการ "คิด ทำ และสนับสนุน" การจัดการศึกษาของสถานศึกษาในชุมชนของตน ซึ่งครอบคลุมมิติที่หลากหลาย ตั้งแต่การระดมความคิดเห็น การตัดสินใจ การร่วมดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ และการประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน

วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์ (2561) ได้ระบุ วัตถุประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ไว้ว่า เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน

จากแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลพบว่าได้ข้อสรุปที่เกิดขึ้นเป็นตารางสังเคราะห์ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการสังเคราะห์ตัวแปรเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารกับความร่วมมือของชุมชน

	จตุร ศิริมหาพรหม (2549)	สนธยา พลศรี (2547)	สิริพัฒน์ ลาภจิตร (2552)	สุเทพ สังกะเทศ (2550)	สุธรรม ภูรินทร์ (2548)	สุพจน์ วิชัยศรี (2550)	จินณวัตร ปะโคตัง (2559)	อัญชลี มีบุญ (2561)	จิรพรรณ สวามิภักดิ์ (2560)	กนกวรรณ สุ่มพวง (2558)	สวัสดิ์ ภาโคโร (2567)	สายสุดา เตียเจริญ (2560)	ประสิทธิ์ เพียกลิ่น (2557)	ความถี่	ร้อยละ
ด้านการเป็นผู้นำและบุคลิกภาพ	✓				✓	✓	✓	✓						4	31
สร้างความตระหนักภูมิปัญญาท้องถิ่น				✓							✓	✓		3	23
การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน		✓											✓	2	15
หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร								✓						1	8
ด้านการตัดสินใจและด้านวิชาการ			✓						✓					2	15

จากตารางที่ 1 ผู้เขียนได้ทำการสังเคราะห์ตัวแปรเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารกับความร่วมมือของชุมชน จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่าปัจจัยด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความร่วมมือของชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน โดยเรียงลำดับตามความถี่ที่พบในงานวิจัย ดังนี้ ด้านการเป็นผู้นำและบุคลิกภาพ เป็นองค์ประกอบที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด พบในงานวิจัย 4 เรื่อง (ร้อยละ 31) การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญรองลงมา พบในงานวิจัย 3 เรื่อง (ร้อยละ 23) การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน พบในงานวิจัย 2 เรื่อง (ร้อยละ 15) ด้านการตัดสินใจและด้านวิชาการ พบในงานวิจัย 2 เรื่อง (ร้อยละ 15) หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร เป็นองค์ประกอบที่ถูกกล่าวถึงน้อยที่สุด พบในงานวิจัย 1 เรื่อง (ร้อยละ 8)

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ทั้งหมด บทความนี้นำเสนอข้อค้นพบใหม่ในรูปแบบของ "รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงบูรณาการระหว่างคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารและความร่วมมือของชุมชน" ซึ่งอธิบายกลไกการส่งผลเชิงเหตุและผลได้อย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. แกนกลาง (Core): คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นรากฐานของทุกสิ่ง ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต, ความรับผิดชอบ, ความเมตตากรุณา, และความเป็นธรรม

2. ส่งผลให้เกิด (Leads to): พฤติกรรมผู้นำเชิงจริยธรรม คุณธรรมภายในจะถูกแสดงออกเป็นการกระทำที่เป็นรูปธรรม เช่น การบริหารที่โปร่งใส, การตัดสินใจที่เป็นธรรม, การสื่อสารที่เปิดเผยและจริงใจ, และการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

3. นำไปสู่การสร้าง (Builds): ความไว้วางใจและสัมพันธภาพที่ดี พฤติกรรมผู้นำเชิงจริยธรรมจะค่อยๆ สร้างและสร้างความไว้วางใจ (Trust) และความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

4. ซึ่งเอื้อให้เกิด (Enables): กลไกความร่วมมือของชุมชนอย่างแท้จริง เมื่อมีความไว้วางใจเป็นพื้นฐาน ชุมชนจะพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่ลึกขึ้น ผ่านกลไกต่างๆ เช่น การร่วมวางแผนและตัดสินใจ, การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ, และที่สำคัญที่สุดคือ การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน (Community Empowerment)

5. และมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน (Achieves): คุณภาพสถานศึกษาและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลลัพธ์สุดท้ายคือความสำเร็จร่วมกัน ที่สถานศึกษามีคุณภาพ และชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

ภาพประกอบที่ 1: รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงบูรณาการระหว่างคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารและความร่วมมือของชุมชน คำอธิบายภาพ: แผนภาพแสดงความสัมพันธ์เชิงลูกศรที่เริ่มต้นจาก "คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร" เป็นแกนกลาง ส่งต่อไปยัง "พฤติกรรมผู้นำเชิงจริยธรรม" ซึ่งนำไปสู่ "ความไว้วางใจ" จากนั้นจึงแตกแขนงไปสู่ "กลไกความร่วมมือของชุมชน" และทั้งหมดมุ่งสู่เป้าหมายสุดท้ายคือ "คุณภาพสถานศึกษาและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน" ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่เป็นเหตุเป็นผลและเชื่อมโยงกัน

ภาพที่ 1 คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา:รากฐานสำคัญสู่ความร่วมมือที่ยั่งยืนของชุมชน

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์และชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาไม่ใช่เรื่องนามธรรมที่แยกออกจากการบริหารงาน แต่เป็นปัจจัยที่ส่งผลอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดในการสร้างความร่วมมือที่ยั่งยืนกับชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทซึ่งความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลเป็นหัวใจของการพัฒนา

ข้อค้นพบสำคัญจาก "รูปแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงบูรณาการ" ได้สรุปย้่าว่า ภาวะผู้นำที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมและความซื่อสัตย์เป็นตัวขับเคลื่อนที่ทรงพลังที่สุดในการสร้าง "ความไว้วางใจ" ซึ่งเป็นกุญแจดอกสำคัญที่สามารถเปลี่ยนสถานะของชุมชนจากผู้ให้การสนับสนุนมาสู่การเป็น "พันธมิตรเพื่อการพัฒนา" อย่างแท้จริง ความร่วมมือที่เกิดขึ้นบนฐานของความไว้วางใจนี้จะมีผลลึกซึ้งและยั่งยืนกว่าความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากหน้าที่หรือผลประโยชน์เพียงชั่วคราว

ดังนั้น การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในอนาคตจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับทักษะการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อสร้างผู้นำทางการศึกษาที่ไม่ได้มีเพียงความสามารถในการบริหารองค์กร แต่ยังมีหัวใจที่สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความร่วมมือที่เข้มแข็ง และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560)*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์. (2561). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : กลยุทธ์การจัดการ เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของครูในศตวรรษที่ 21. *Graduate School Journal*, 11 (3), 179-191.
- สิทธิชัย พลายแดง สุเทพ ลิ้มอรุณ. (2557)คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต10. *วารสารวิชาการ VeridianE-Journal*, 7(3), 917-929.
- สุกัญญา แซ่มซ้อย. (2555). แนวคิดเชิงนวัตกรรมสำหรับการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 14(2), 117-128.
- หนึ่งฤทัย มั่นคง และคณะ. (2562). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาในยุค Thailand 4.0 (School Administration Communities Participation in Thailand 4.0). *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร (มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ)*, 12(2), 444-458.

อัสสกลีย์ บุรุษเกิด และ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย. (2566). การบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. วารสารบัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 21(1), 293-310.